

PISKER ALI LONEC, JE TO SPLOH VPRAŠANJE? PREKMURSKI JEZIK IZ SOCIOLINGVISTIČNE PERSPEKTIVE

Sprejeto

5. 1. 2022

Recenzirano

17. 9. 2023

Izdano

25. 10. 2023

ALBINA NEČAK LÜK

Filozofska fakulteta UL, Oddelek za primerjalno in splošno jezikoslovje, Ljubljana, Slovenija.

E-pošta: albina.necak@guest.arnes.si

DOPISNA AVTORICA

albina.necak@guest.arnes.si

Ključne besede:sociolingvistika,
zvrstnost,
jezikovna
izbira,
jezikovna
stališča,
jezikovni
kapital,
prekmurski
jezik

Povzetek Prispevek se navezuje na besedilo projekta Prekmurski pisiker. Oziraje se na znano dihotomijo jezik: govor (langue: parole) razgrinja vidike sociolingvistično pogojene izbire in rabe jezika(ov) in zvrsti (narečij, sociolektov, idiolektov) v vsakdanjem sporazumevanju. Prikazuje komunikacijske priložnosti, v katerih je primerna oz. prevladuje ena ali druga zvrst. Opozori na razmerja moči med različnimi jezikovnimi različicami, med standardom/knjžnim jezikom in narečji. Ob tem spregovori o vlogi jezikovnih ideologij ter o jezikovnem kapitalu kot enem od dejavnikov, ki vplivajo na položaj človeka na družbeni lestvici. Podane teoretične iztočnice so ponazorjene s primeri iz pretekle in sočasne izkušnje prekmurščine v stiku z visokima jezikovnima zvrstema, madžarsko in slovensko.

A CROCK OR A POT, IS THAT EVEN A QUESTION? THE PREKMURJE LANGUAGE FROM A SOCIOLINGUISTIC PERSPECTIVE

ALBINA NEČAK LÜK

Faculty of Arts, UL, Department of Comparative and General Linguistics, Ljubljana, Slovenia.
E-mail: albina.necak@guest.arnes.si

CORRESPONDING AUTHOR
albina.necak@guest.arnes.si

Abstract The article is linked to the Prekmurski pisker project. Drawing on the well-known dichotomy language: speech (langue: parole) the paper explores aspects of sociolinguistically conditioned choice and use of language(s) and language varieties (dialects, sociolects, idiolects) in everyday communication. It appoints to communication domains in which one or the other variety is appropriate or predominant. Attention is payed to the power relations between different language varieties that reflect the power relations between their speakers. Further on, the roles of language ideologies and language capital are discussed as factors influencing a person's language choice and social position. The theoretical cues are illustrated by past and present experience of the Prekmurje language in contact with Hungarian and Slovenian high varieties.

Accepted
5. 1. 2022

Revised
17. 9. 2023

Published
25. 10. 2023

Keywords:
sociolinguistics,
language
variation,
language
choice,
language
attitudes,
language
capital,
Prekmurje
language

1 Uvod

Spodbudo za pričujoči prispevek mi je dalo vprašanje kolegice: »Ali danes še lahko govorimo o prekmurskem jeziku?«. Moj prvi, spontani odgovor je izhajal iz pomisli, da povprašuje po zvrstnosti, da ima v mislih nadnarečno različico prekmurščine, ki se je s tiskanimi besedili od 18. stoletja dalje izoblikovala v knjižni jezik in je v rabi še danes. Ob tem je treba poudariti, da prekmurski knjižni jezik ni ostal zamejen samo za nabožno rabo kot jezik verske literature, temveč se je razvil »v polifunkcionalen in slogovno diferenciran kod, ki je imel izrazna sredstva za ustvarjanje različnih funkcijskih zvrsti in za različne ravni javne rabe. Mdr. so v njem ustvarili tudi korpus umetnostnih besedil, med katerimi ima reprezentativni položaj poezija.« (Just 2021, 187).

V nadaljevanju najinega pogovora se je pokazalo, da njeno vprašanje vsebuje določen prizvok, da se nanaša na identifikacijsko vlogo jezika in vsebuje zgodovinske, politične, sociološke, kulturne, pa tudi psihološke implikacije. To me je navedlo na misel, da mogoče ni odveč spregovoriti o zvrstnosti, o razmerjih med različicami slovenščine, predvsem med predpisano jezikovno normo, knjižnim jezikom in narečjem ter osvetliti vlogo obeh zvrsti v družbenem sporazumevanju, predvsem pa v prekmurski jezikovni stvarnosti.

Namerno sem kot moto prispevka postavila misel o spreminjanju časa in nas samih. Pregovora ne omenjam samo zaradi njegove sporočilnosti, temveč tudi zato, ker se je v zahodnem svetu razširil z razvojem protestantizma v 16. stoletju, torej v času herezije. S prevodi verskih besedil v evropske jezike so se namreč širili tudi latinski in grški pregovori, ki so jih v teh jezikih postavili antični filozofi in pesniki. Omenjeni rek, Časi se spreminjajo in mi se spreminjamo z njimi, se namreč dobro prilega moji temi. Tudi današnji čas je eden heretičnih časov, saj je zanj, če kaj, značilna težnja po novem, drugačnem – vprašanje je, ali tudi boljšem. To je čas, ki ga obeležujejo nove tehnične možnosti, čas, ko naše življenje usmerjajo algoritmi, ki tudi narekujejo nove načine komuniciranja. Ta vztrajna težnja po spremembi se izraža tudi na področju jezika, jezikovne rabe in medjezikovnih razmerij. Videti je, kot da ji je podlegla tudi znanost o jeziku, mogoče še najbolj medstrokovno jezikoslovje, ki mu pravimo sociolingvistika, proučuje pa prav sovisnost med jezikovnimi in družbenimi pojavi ter posledice te sovisnosti, ki se odražajo na jezikovnem tkivu (jezikovnih oblikah) na eni strani ter na družbenih odnosih na drugi. Zakaj takšen uvod? Zaradi

tega, ker se utegne marsikaj povedanega v mojem prispevku o razmerjih med knjižnim jezikom in narečji ter o jeziku sploh komu zdeti heretično.

2 Kaj je jezik?

Kakor vse drugo so danes, v času akutnih družbenih sprememb tudi definicije podvržene preizpraševanju in kakršnakoli statična definicija družbe, kulture, jezika ne vzdrži več. V pričujoči razpravi bom izpostavila nekaj ključnih lastnosti (definicij) jezika, skozi prizmo katerih je mogoče uzreti prekmurščino v vlogi narečja in mini knjižnega jezika. Kaj je torej jezik?

Jezik je:

- Sistem. Jezik sam po sebi je sistem znakov, elementov in povezav (pravil, zakonov), ki ga proučuje formalno jezikoslovje. Ob tem ni pomembno, kateri zvrsti pripada ta sistem, knjižnemu jeziku, (standardu, zbornemu jeziku) ali narečju, različnim vrstam govoric itd. Razločevanje med jezikom kot sistemom znakov in dejansko rabo tega sistema (tega sredstva) v govorni praksi je v svojih znamenitih predavanjih o splošnem jezikoslovju¹ vzpostavil de Saussure v začetku 20. stoletja. Z uvedbo dihotomije jezik # govor (language # parole), torej: jezik hkrati je in ni govor, je odprl vrata raziskovanju jezika v rabi. Ta dvojnost je odprla možnosti analizi določilnic govora oz. ustnega (in pisnega) sporočanja.

- Sredstvo. Opazovanje jezikovne rabe pomeni opazovanje jezika kot sredstva sporazumevanja. Razlikovanje med konkretno jezikovno rabo (parole) in sistemom (langue) vodi, podobno kot v drugih znanostih ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja (filozofiji, psihologiji), do dihotomije na relaciji posameznik – skupnost. Raziskovanje govora pripelje v ospredje opazovanja posameznega govorca in govorno dejavnost, medtem ko se opazovanje jezika kot sistema usmeri na raziskovanje jezikovne strukture. V sociolingvistični literaturi je ta dvojnost je označena kot de Saussurovski paradoks: »Jezik kot kolektivno lastnost je mogoče proučevati samo s proučevanjem njegove realizacije na ravni posameznika, saj ne obstaja v drugi obliki, ki bi bila dostopna opazovanju; po drugi strani pa je jezik kot lastnost posameznika mogoče opazovati le kot projekcijo izvlečka iz skupinskega

¹ Ferdinand de Saussure velja za očeta lingvistike 20. stoletja. Njegova predavanja sta po njegovi smrti zbrala, uredila in izdala njegova učenca Bally in Sechehaye pod naslovom Predavanja iz splošnega jezikoslovja.

jezika. Družbeni vidik je mogoče analizirati z opazovanjem posameznika, individualni aspekt pa z opazovanjem jezika v njegovem družbenem kontekstu (v razmerju do drugih).« (Labov 1971,154)

- Simbol. »Jezik je močno sredstvo socializacije, verjetno najmočnejše, kar jih poznamo. Pri tem ne gre samo za očitno dejstvo, da je brez jezika komaj mogoča kakršnakoli pomembna družbena komunikacija, temveč tudi za to, da sam obstoj skupnega jezika služi kot po-sebno učinkovit simbol družbene solidarnosti med govorce tega jezika. Psihološki pomen tega dejstva daleč presega povezavo med določenim jezikom in narodnostjo, politično enoto ali manjšo lokalno skupino.« (Sapir 1933, 159). Simbolna moč jezika začne delovati že v fazi usvajanja govora, torej narečja, ki vsebuje poteze, značilne za ljudi, katerim želi človek biti podoben, do katerih želi pokazati solidarnost. To simbolno moč jezika s pridom izkoriščajo politika in različna populistična gibanja za pridobivanje govorcev za različne skupinske cilje. Na tej osnovi se gradijo jezikovne ideologije, to so sistemi predstav, idej in percepcij o jeziku, ki nimajo znanstvene podlage. Jezikovne ideologije služijo na eni strani povezovanju govorcev določenega jezika ali zvrsti v skupnost, na drugi strani pa izključevanju tistih, ki tega jezika ali zvrsti ne obvladajo ali ju ne obvladajo na dovolj visoki ravni. Da bi se z jezikom in v jeziku vzpostavila razmerja moči, razmerja nadrejenosti in podrejenosti govorcev določenega jezika in zvrsti, se oblikujejo različni miti o jeziku, ki so daleč od znanstvene resnice in lahko v javnem medijskem, pa tudi kvazistrokovnem diskurzu privedejo do neslutnih posledic. Različni nacionalizmi, separatizmi, segregacionizmi itd. gradijo prav na takšnih ideoloških mitih o jeziku in se z njimi hranijo.

- Kapital. S simbolno vlogo in močjo jezika je tesno povezan jezikovni kapital. Posameznik namreč v procesu primarne socializacije pridobi različne kapitale, vključujoč tudi določen kulturni in jezikovni kapital; to so različne ravni znanja različnih jezikov in zvrsti, ki jih premore domače okolje. V tem obdobju se razvije tudi sistem navad, spretnosti in dispozicij, - takoimenovani habitus (Bourdieu 2012) - ki posameznika usmerja k določenemu ravnanju in izbiram v družbenem prostoru in družbenih okoliščinah. Ta notranja naravnost odločujoče vpliva na odločitve glede pripadnosti in umeščanja posameznika v določeno okolje oz. določeno skupnost; med drugim pa govorca tudi vodi k odločitvam glede izbire jezikov in/oz. zvrsti v javnem in zasebnem sporazumevanju z različnimi sogovorci. »Značilnost neekonomskega kapitala (torej kapitala brez nominalne vrednosti) je, da ga morajo

uporabniki prepoznati kot kapital, torej entiteto, ki jo lahko vnovčimo ali oplemenitimo. Na tak način mu priznajo vrednost, kulturno, družbeno ali samo simbolno.« (Zorčič 2019, 25-26)

Vse povedano drži tudi za narečje: »Narečje ali dialekt (iz gr. dialektos) je jezikovna zvrst, ki jo uporablja poljubno število govorcev na določenem ozemlju. Narečje je torej jezikovni sistem z razvitim lastnim besediščem in slovnico, ne pa nujno tudi načinom zapisa« (Slovenska Wikipedija).

Že zgodnje sociolingvistične in psiholingvistične raziskave so ovrgle utemeljenost laičnih predstav in mitov o jezikih in njihovih zvrsteh, narečjih. Pokazalo se je, da jezik/jeziki sami po sebi niso ne dobri ne slabi, ne lepi ne grdi, ne močni ne šibki, ne pravilni ne nepravilni, itd. Z uporabo metode semantičnega diferenciala (slika 1.) se je razkrilo dejstvo, da omenjene lastnosti in mnoge druge, ki jih pripisujemo jezikom, pravzaprav sporočajo o naših stališčih do jezikovne skupnosti, ki določen jezik govori. Čim tesnejši je naš stik s konkretno jezikovno skupnostjo, tem bolj so izoblikovana naša stališča do tega jezika. In obratno, pomanjkanje stika se pokaže tudi v neodločenosti glede lastnosti jezika te skupnosti. V tem primeru se večina odgovorov na lestvici razvrsti nekje proti sredini v odgovoru niti – niti (slika 1.). Stranski izplen takšnih raziskav je spoznanje, da tesnejši stik med skupnostmi pomeni tudi večjo verjetnost konflikta, tudi jezikovnega.

SEMANTIČNI DIFERENCIAL, polaritetni profil.

Kakšen je po vašem mnenju angleški (nemški, slovenski, romski, kitajski, ...) jezik:

3 2 1 0 1 2 3

Dober	Slab
Lep	Grd
Majhen	Velik
Močan	Šibek
Speven	Nemelodičen
Ljub	Neljub

Legenda: 0 niti niti 1 komaj, 2 dokaj 3 zelo

Slika 1: semantični diferencial, polaritetni profil.

Vir: (Osgood in drugi, 1955, 1957)

3 Knjižni jezik: narečje

To nas privede do vloge različne zvrsti v družbeni komunikaciji in do njihovega psiho-socialnega naboja. Številne raziskave so pokazale, da je narečje podlaga za kulturno identifikacijske impulze. Večina raziskav opozarja na prikrit status narečja, na njegovo integrativno vlogo: ljudje narečje povezujejo s stanji bližine, domačnosti, sproščenosti, ugodnega počutja.

Vloga knjižnega jezika pa je v prvi vrsti instrumentalna: je sredstvo družbene promocije, posrednik družbene učinkovitosti in vzpona na družbeni lestvici, je pripomoček, ki generira družbeno moč. V notranji razslojenosti določene družbe je lastnina tistih, ki tvorijo etnične/državne elite in ta položaj jim omogoča, da ga izrabljajo v svoj namen in ga razširjajo po svoji presoji. Ima simbolno, povezovalno vlogo na ravni narodne skupnosti, ki jo raziskovalci označujejo kot zamišljeno skupnost (Anderson 2006). V vsakdanjem sporazumevanju pa se povezovanje govorcev udejanja v prvi vrsti preko narečja. Jezikovno kontinuiteto in s tem etično identiteto je mogoče ohranjati predvsem ob spoštovanju tistega jezikovnega sredstva, ki se ga je človek naučil v krogu svoje družine, prave ali nadomestne. Samo to je jezik, ki ga smemo imenovati materinščina. Pa naj se nam glede na narodnostno in jezikovno načrtovalne namene še tako hoče kaj drugega. »Lahko bi rekli, da je materni jezik (torej narečje, ki ga usvojimo v krogu družine, op. ANL) začetno stanje, nekakšna točka nič v procesu socializacije človeka, ... občevalni jezik (bodisi pravorečna norma ali nadnarečni pokrajinski jezik ali kaj drugega) pa rezultanta vseh (političnih, socialno psiholoških, socialno ekonomskih, psiholoških in drugih) dejavnikov, ki delujejo na človekovo bivanje v določenih obdobjih njegovega življenja (Nećak Lük, 2002, 56).

Prav na socializacijsko, solidarnostno komponento jezika se naslanja politika pri kodifikaciji, ustvarjanju jezikovne norme, pri vzpostavljanju standarda, zbornega oz. knjižnega jezika in njegovem uveljavljanju kot polifunkcionalnega sredstva sporazumevanja na nacionalni ravni. Kakor vemo, je ideja o nacionalnem jeziku zaobjeta v ideji francoske revolucije o eni državi in enem narodu. Načrtovanje in uveljavljanje nacionalnega (knjižnega jezika) naj bi pospešila narodno poenotenje. V okviru sekundarne socializacije (izobraževalne ustanove, mediji) naj bi preko njega oz. z njegovo rabo dosegli pričakovano solidarnost v okviru širše, tj. narodne skupnosti.

Neovrgljivo dejstvo je, da ves proces jezikovnega predpisovanja (jezikovnega preskriptivizma, predpisovanja slovnice) počiva na tistem dogovoru družbene elite, da svoj jezik vzpostavi kot »pravi«, »pravilen« jezik. To drži tudi v primeru vzpostavljanja slovenske jezikovne norme, pa tudi prekmurskega knjižnega jezika: Trubar npr. je v trenutku, ko je izbral svoje narečje za jezik svojih prevodov, pripadal pravi verski opciji ter duhovni eliti, isto velja za Štefana Kuzmiča in druge ustvarjalce knjižne prekmurščine.

Pri jezikovno načrtovalnem delu ima odločilen vpliv predvsem družbeni sloj, ki ima politično moč in to moč uporablja za postavljanje standardov družbe oz. kulturno jezikovne skupnosti, med njimi tudi za uveljavljanje jezikovnega standarda/knjižne oz. pravorečne norme. Na ta način lahko politika v bistvu nevtralni jezikovni sistem spremeni v svojega služabnika. Ustava in zakonodaja ga določi kot sredstvo sporazumevanja v dejavnostih, ki jih vodi država (javne službe, šolstvo, mediji, ...), podprejo ga slovarji, slovnice, priročniki za rabo, zlasti pisno rabo jezika, itd. Z vzpostavitvijo standarda se namreč vzpostavijo razmerja moči med normirano različico in nenormiranimi narečnimi zvrstmi.

Danes je videti, kakor da bi gornja trditev veljala predvsem za tradicionalne družbe. Vendar družbena mobilnost prinaša spremembe tudi v te, v preteklosti bolj stabilne skupnosti: posamezna kulturna okolja in skupnosti znotraj njih postajajo vse bolj raznojezična. Podmene o enojezičnosti, ki je v svetovnem merilu prej izjema kot pravilo, (v vseh obdobjih pa refleksija nacionalističnih ali separatističnih teženj, op. ANL), se tudi v bolj konservativnih okoljih umikajo realnejšim spoznanjem o raznoteri jezikovni zmožnosti prebivalstva in številnih zvrsteh, ki jih imajo govorniki na razpolago za rabo. V mobilni in spreminjajoči se družbi, ko se neka jezikovna skupnost intenzivno vključuje v mednarodne kulturne, gospodarske in druge procese, se s tem spreminja tudi naveza narod-jezik.

Že v prejšnjem stoletju so strokovnjaki opozorili na implicitni pritisk standarda pri izbiri zvrsti v govornem sporazumevanju, ko so predpisovanje norme označili kot ideologijo »s pomočjo katere čuvarji standardnega jezika vsiljujejo jezikovne norme ljudem, ki imajo svoje lastne, povsem uporabne norme, ki jim dobro služijo« (Kroch & Small 1978, 45).

S predpisovanjem skupnega standarda/knjižnega jezika, ki naj bi na nacionalni ravni deloval v smeri narodnega poenotenja in povezovanja na etnični osnovi, ta jezikovna zvrst pridobi prestiž, ki ga narečja nimajo, s tem pa se spreminjajo razmerja moči med različnimi zvrstmi istega jezika, saj standard dobi vlogo visoke zvrsti, ki je primerna za rabo v pomembnih javnih govornih položajih. Lahko bi rekli, da se z vzpostavljanjem nadrejene, dominantne vloge standarda, pogloblja razlikovanje med državnim osredjem in periferijo. Še več, sčasoma v govorcih prevlada prepričanje, da je ta nadrejena oblika, katere prestiž podpira politika, boljša, lepša, bolj logična, vsekakor bolj, če že ne edino pravilna, skratka superiorna, logično superiorna nad narečji. Korenine takšnega prepričanja vodijo daleč v preteklost in so tudi ozemeljsko močno razširjena, čeprav takšne trditve nimajo znanstveno potrjene podlage.

Stališča o prestižu določene jezikovne zvrsti, bodisi standarda ali kakšnega narečja se navezujejo na dejstvo, da imajo njegovi govorci družbeno moč. Ta moč je običajno implicitna: vsi poznamo izkušnjo, da postanemo ob srečanju z ljudmi, ki imajo moč, negotovi; in to ne glede na to, kako udobno se počutimo v svoji koži. Primerjamo se z njimi, vzbujajo se nam pomisleki o nas samih; kadar je naše narečje zelo oddaljeno od predpisane norme, smo negotovi tudi glede naše jezikovne zmožnosti.

V določenih okoliščinah pa se ta moč izraža eksplicitno, z neposrednimi pritiski na govorce s pomočjo različnih pravnih določil in sankcij o rabi ustrezne oz. neustrezne zvrsti. V prekmurskem okolju so takšne okoliščine nastopile večkrat, v več zgodovinskih trenutkih in tudi nanje se je nanašalo vprašanje moje kolegice.

4 Prekmurska jezikovnostična izkušnja

Zgodovinske okoliščine, v katerih se je prekmurščina razvijala, kažejo, da se je jezikovno življenje v Prekmurju skozi stoletja gibalo med tnalom in nakovalom. Večkrat sem že zapisala, da prekmurski jezik glede na zgodovinske in družbene konstelacije izkazuje častljivo zgodovinskost in zavirljivo vitalnost. Četudi občasno lahko govorimo o mehki varianti jezikovne asimilacije, o implicitnem pritisku pravorečne norme na prekmurske govore, postane pritisk od časa do časa neposreden, ekspliciten podprt z uvajanjem prohibitivne zakonodaje in

sankcioniranjem njene rabe v javnosti. Ob soočanju prekmurščine s predpisano jezikovno normo je pritisk prihajal z obeh strani, zdaj z madžarske zdaj s slovenske.

4.1 Prekmurščina v stiku z madarščino

V primerjavi s kasnejšimi pritiski je bil položaj prekmurskih govorov ter razvoj prekmurske knjižne norme v okviru Habsburške monarhije do začetka nacionalnih gibanj v 19. stoletju dokaj neproblematičen. Res je sicer, da oblast razvoja ni posebej vzpodbujala, vendar ga tudi ni načrtno ovirala ni. Kakor v drugih s slovenskim prebivalstvom poseljenih območjih je tudi v ogrskem delu monarhije v tem času tipičen položaj diglosije (dvojezičja) brez dvojezičnosti².

Latinščina, predvsem pa nemščina sta služili kot jezika, primerna za formalne govorne položaje, slovensko prebivalstvo pa je v tem času z izjemo izobražencev enojezično. Prekmurska različica slovenščine mu služi kot sredstvo sporazumevanja. Po letu 1867 se z vzpostavitvijo Dvojne monarhije (Avstro Ogrske) v ogrskem delu države povečajo prizadevanja, da madžarski jezik nadomesti dotedanja visoka jezika, zlasti nemščino, postane državni jezik in zasede vse pomembne kanale javnega sporazumevanja, šolstvo, lokalno upravo, sodstvo, itd. V tem času se pojavijo tudi asimilacijske težnje, ki so neposredno usmerjene k zamenjavi materinščine drugorodnih etnij (torej tudi prekmurščine) z madžarskim jezikom. Zlasti v obdobju madžarskega narodnega preporoda postane to programska zahteva. Tako v prvem programu madžarskega jezikovnega gibanja (nyelvújítás) beremo: "Zasluzila si je ta blažena domovina, da tuje narodnosti, ki jih redi na svojih prsih, prevzamejo njen jezik in navade, saj se tudi ne branijo uživati njenega bogastva in njene svobode". Posledica takšnega jezikovnega načrtovanja je, da se tudi v Prekmurju (Slovenski okroglini) ob diglosiji začne razvijati individualna dvojezičnost. (Podobno pot je šel jezikovni razvoj med Slovenci na Štajerskem, kjer je visoke položaje zasedal nemški jezik.) Tudi tam, kjer je slovenščini sicer bila dodeljena določena vloga, v šoli in celo v cerkvi, je šlo za t.i. prehodni (tranzitivni) model: domača govorica je bila dopuščena kot pripomoček za bolj gladek, manj boleč prehod k jeziku večinske skupnosti, torej k madžarščini. V skrajni instanci, pa naj bi s pomočjo t.i. prehodne dvojezičnosti slovensko prebivalstvo opustilo slovenski jezik in ga zamenjalo z madžarskim. Takšna tendenca je bila izrecno izpričana že v predlogu zakona o madžarskem jeziku in narodnosti (obravnava ga je bratislavski zbor 1847-48), ki je med drugim določal, da bo v mejah Ogrske učni jezik v javnih šolah izključno madžarski. Košut je to

² Diglosija se nanaša na družbeno komunikacijo in pomeni razmejitev funkcij dveh jezikov glede na zasebno in javno rabo: v formalnih govornih položajih je primeren tako zvana visoka zvrst (knjižni jezik ali v večjezičnih okoljih večinski jezik), v neformalnih, zasebnih govornih položajih pa nizka zvrst (narečje ali v večjezičnih okoljih manjšinski jezik). Dvojezičnost je lastnost posameznika, ki poseduje znanje dveh ali več jezikov (na različnih ravneh).

"trdo" varianto prehoda iz enega jezika v drugega zavrnil, češ, da ne bi bilo prav takoj uvesti madžarščine kot učnega jezika na območjih, kjer je ta popolnoma tuja.

4.2 »Lebdeča etnija«

Ta pritisk je še nadgrajevala vendska teorija, teza o Prekmurcih kot posebni etniji, različni od slovenske skupnosti na drugi strani meje in prekmurščini kot jeziku zase. V visoki nemščini se je za označevanje »drugih« etnonim Vendi (Wenden, Germania Slavica) sicer uporabljal že od 12. stoletja. Vendar v času oblikovanja narodov do tedaj nevtralnno, vrednostno neobremenjeno nemško poimenovanje Slovencev z Windisch na Koroškem ter madžarsko poimenovanje z Vendi v Prekmurju, dobila najprej slabšalni prizvok, v času bojov za nove državne meje pa koncept vindišarstva oziroma/in vendstva pridobita še narodno identifikacijsko razsežnost. Nastane konstrukt vindišarskega oziroma vendskega naroda. Govori se o »lebdeči etniji« (»scwebendes Volkstum«, Veiter, 1970), o narodu, ki ni del slovenske narodne in jezikovne skupnosti. Teorija o Vindišarjih in Vendih kot posebnih narodih in posledično o »vindišarščini« in »vendščini« kot posebnih jezikih je zgrajena na odmaknjenosti koroškega in prekmurskega narečja od knjižne slovenščine, ki sta prepleteni z nemškimi oziroma madžarskim prvinami, in odpira neznanstveno tezo o posebnem jeziku koroških oziroma prekmurskih Slovencev. Po tej teoriji naj bi bila knjižna slovenščina umetna tvorba, nerazumljiva večini koroških oz. prekmurskih Slovencev. Zato naj bi jo ti zavračali³. Zanimivo je, da so teorijo znanstveno utemeljevali Slovenci sami, Nemcem oziroma Madžarom prijazni, pa vendar. Z njo so skušali vplivati na izid pogajanj ob koncu vojne ter doseči, da bi Prekmurje ostalo v okviru madžarske države⁴. Etnična in jezikovna pripadnost prebivalstva kakšne pokrajine, je namreč v skladu z Wilsonovo doktrino o samoodločbi narodov pomenila tehten argument pri odločanju o prihodnjem poteku

³ Dejstvo, da je vsak standard oz. knjižni jezik plod jezikovnega načrtovanja in zato bolj ali manj oddaljen od svojih narečij, ki se ga (tudi) rojeni govorniki naučijo šele v šoli, je bilo namerno spregledano oziroma potvorjeno s tezo o slovenščini kot umetnem jeziku (op.ANL).

⁴ Teorija o Vendih je doživela razmah v zvezi z diplomatsko argumentacijo o pripadnosti Prekmurja po prvi svetovni vojni. Njen najvidnejši tvorec je bil Aleksander Mikola iz Gornjih Petrovec, srednješolski profesor v Budimpešti, ki je na Pariški mirovni konferenci nastopal v madžarski delegaciji kot izvedenec za Prekmurje. Zasnova jo je na konstrukt o »vendskem« ali keltskem poreklu prebivalstva Prekmurja, ki naj bi s prihodom Slovanov prevzelo slovanski jezik, po kulturi pa naj bi se povežalo z Madžari. Zaradi zgodovinske povezanosti z madžarsko kulturo naj bi torej po logiki stvari Prekmurje pripadalo madžarski državi.

meje. Vendar je bila izvedba te doktrine nedosledna; zunaj, na Madžarskem je, kot kompenzacijo za ozek 3 – 5 kilometrski z Madžari poseljenega ozemlja na slovenski strani slovensko madžarske meje, pustila Porabje, t.j. območje s Prekmurskimi Slovenci poseljenega ozemlja v Železni županiji.

4.3 Odločilna prelomnica

Dejstvo, da je bilo na osnovi kulturnih in jezikovnih posebnosti prekmurskega ljudstva mogoče prepoznati v njem posebno, Slovincem na desni strani Mure sorodno etnijo, se je izkazalo za pomemben dejavnik pri odločanju o mejni črti po 1. svetovni vojni. Kljub intenzivnemu povečevanju deleža prebivalstva madžarske narodnosti (odločilen priliv pomenijo madžarski uradniki) v zadnjih desetletjih pred prvo svetovno vojno namreč etnodemografska podoba Prekmurja kaže stabilno številčno prevlado slovenskega življa oziroma pričakovan porast prebivalstva slovenske etnične pripadnosti.

Na podlagi izpričanega slovenskega značaja pokrajine je bil večji del Prekmurja po intenzivnem posredovanju slovenskih pogajalcev na mirovnih pogajanjih v Parizu pripadel novousta-novljeni jugoslovanski državi. Posebej velja poudariti vlogo prof. dr. Matije Slaviča, izvedenca za Prekmurje v okviru jugoslovanske delegacije na mirovni konferenci v Parizu, saj je s svojim delom, ki pomeni prvi celoviti prikaz zgodovine ter etnografskih, kulturnih in jezikovnih značilnosti Prekmurja, uspel mednarodni pogajalski zbor prepričati o slovenskem značaju Prekmurja in o logiki združitve te pokrajine z ostalimi slovenskimi območji v skupni državi. Glede na to, da v osrednjih slovenskih pokrajinah za Prekmurje še vedeli niso, toliko manj pa je za-nimalo širšo jugoslovansko javnost, je toliko bolj očitno, kako pomembno delo je opravil prof. dr. Mitja Slavič.

Po podpisu Trianonske mirovne pogodbe med Jugoslavijo in Madžarsko, 4. junija 1920 ter z njeno uveljavitvijo, 26. julija 1920 je 970 km² velik del Prekmurja pripadel Jugoslaviji. Celovitost Slovenske krajine je bila s tem razbita. Etnična meja s Slovenci poseljenega dela Ogrske je namreč segala še bolj na sever, tudi na levi breg reke Rabe. Porabski Slovenci so bili s tem odrezani ne le od osrednjega slovenskega, temveč tudi od prekmurskega zaledja.

4.4 Prekmurščina v stiku s knjižno slovenščino

Vzpostavljanje novih razmerij med etnijami (narodi in narodnostmi) nekdanje AO monarhije po prvi svetovni vojni prinese tudi spremembo družbene vloge jezikov na območju Prekmurja. Kakor v drugih slovenskih pokrajinah, postane ob vključevanju v jugoslovansko večetnično združbo slovenščina jezik poslovanja v večini kanalov javnega sporazumevanja, vendar se hkrati sooča z nadrejenim statusom srbohrvaškega jezika na področju državne uprave. Takšna razdelitev funkcij med slovenskim in srbohrvaškim jezikom skupaj s centralističnim konstruktom o treh narečjih skupnega jezika treh plemen⁵ enega naroda priča o tendenci po zmanjševanju avtonomnosti slovenskega jezika ob vstopu v novo državo.

V Prekmurju je jezikovni položaj v tem času še bolj kompleksen: Že v burnih dogajanjih ob zaključku vojne ter med pogajanjimi o prihodnji usodi Prekmurja se s hrvaške strani pojavljajo konstrukti o hrvaškem značaju Prekmurja. Tovrstne tendence so madžarstvu naklonjeni Prekmurci izrabljali za protijugoslovansko propagando, češ, da bodo Prekmurci v Jugoslaviji izgubili svoj slovenski jezik.

Po drugi strani pa se združitvijo Prekmurja s slovensko etnično celoto zaključijo obdobje razvoja prekmurskega knjižnega jezika. Slovenski knjižni jezik kot eden od ključnih simbolov slovenske narodne biti naj bi postal močno sredstvo poenotenja prebivalstva v do takrat od osrednjega slovenstva na desni strani Mure odmaknjeni pokrajini. Vpeljevanje slovenskega knjižnega jezika v javno sporazumevanje, zlasti v šolstvo in upravo v tej, z drugačnim zgodovinskim pečatom označeni pokrajini pa je bilo zasnovano predvsem na narodnem zanosu ob združitvi v isti državi in malo ali nič na poznavanju njenih socialnodemografskih, jezikovnih, kulturnih in zgodovinskih posebnosti.

Po letu 1919 so Slovenci v Sloveniji postali večinski narod, slovenščina pa nadrejeni, večinski jezik v razmerju do nemškega in madžarskega življa in jezika, katerih status je v novih državnih okvirih postal manjšinski. S tem je načrtovanje razmerij med slovenskim in drugimi jeziki na ozemlju Slovenije prvič prišlo v domeno slovenske jezikovne politike. Prvi koraki načrtovanja so seveda bili pod močnim vplivom

⁵ Srbskega, hrvaškega in slovenskega plemena združenih v eden troedini narod.

centralnih jugoslovanskih oblasti, omejeni pa z določili mirovnih pogodb, ki so se nanašala na narode manjšine v novonastalih držav. Ob prvih reakcijah slovenskih oblasti se je pokazala vsa stiska do tedaj ogroženega položaja slovenskega jezika ter neizmerna želja čim prej nadomestiti zamujeno. Predvsem pa prvi prijemi v jezikovnem načrtovanju izražajo strah pred revanšizmom manjšinskih skupnosti.

Drastičen primer dirigitiranega modela jezikovnega načrtovanja osvetljuje razprava o stanju jezikovne zavesti v Prekmurju na drugem zasedanju Narodnega sveta ali t.im. prekmurskega parlamenta (2.oktobra 1919). Na prvem sestanku so obravnavali tudi šolstvo. Predlogu po zamenjavi prekmurskih učiteljev s takšnimi, "ki znajo slovensko", zaradi česar bo treba iz ostale Slovenije pripeljati kakšnih sto učiteljev, je oporekalo več župnikov in pastorjev. Ti so zahtevali tudi, da je treba poleg knjižne slovenščine upoštevati še prekmursko narečje⁶. V ta namen naj bi za šolsko rabo ohranili tudi nekatere knjige v prekmurskem narečju, ki so bile dotlej v rabi. Poverjenik za socialno skrbstvo pri deželni vladi, Albin Prepeluh se pritožuje nad nezaupljivostjo prebivalstva Prekmurja, ki "... nekako nezaupljivo gleda na nas in na našo upravo". In potem glede jezika svetuje: "Kar se jezika tiče, je večina ljudstva, zlasti protestanti v gorah (sic), po številu 21.000, nahujskana po svojih, nam nenaklonjenih pastorjih, mnenja, da njih jezik ni slovenščina, temveč prekmurščina in da jo mora tako ohraniti. Naše oblasti bodo morale pač to mentaliteto ondotnega (sic) ljudstva do določene meje tolerirati in le polagoma, v šolah pa izključno vpeljati pisno slovenščino.« V tej luči se nam tudi ukrepi pri urejanju razmerij med prekmurskim narečjem in knjižnim jezikom – to je izrivanje prekmurščine iz javne rabe – kažejo zlasti v narodno obrambni luči. Razmisleka o psihosocialnih posledicah takšne naravnosti za njene govorce pač ni bilo, kakor še desetletja kasneje ne.

Zaskrbljenost zaradi majhnosti slovenskega naroda in s tem sorazmerno nizkega števila govorcev tega jezika se izrazila v poudarjenem prizadevanju za uveljavljanje slovenskega knjižnega jezika. Njegovo ponekod brezkompromisno uveljavljanje in odklanjanje drugih zvrsti je marsikdaj delovalo kot stigma za govorce narečij. Tako je bil namesto vzgoje k samozavesti dosežen prav nasproten učinek: ljudi so prepričali, da ne znajo slovensko. To velja zlasti za jezikovna obrobja, še posebej tista, ki so ostala zunaj meja današnje države Slovenije, in s tem tvegam trditev, da je

⁶ Na potrebo po postopnem uvajanju knjižne slovenščine v šole so opozarjali tudi drugi, predvsem izobraženci z desne strani Mure (npr. Božidar Borko).

načrtovalce zaradi (domnevne ali dejanske) ogroženosti - zaradi strahu pred večjimi in jezikovno bolj vitalnimi sosedi, jezikovno poenotenje tako zaposlovalo, da se je dogodila marsikakšna škoda sporočanju v slovenščini, zlasti narečni zvrsti. Ta etnocentričnost je vsaj v marsikaterem prekmurskem človeku pustila občutek, da je njegov jezik nekaj manjvrednega, neprimernega za sporazumevanje.

4.5 Psihosocialne razsežnosti jezikovnostične izkušnje

Po vsem, kar je danes znanega o psiholingvističnih in socialnopsiholoških vidikih odnosa govorcev narečja do nadrejenega standarda in domačega narečja, je bilo ravnanje takratnih slovenskih oblasti (v sicer jugoslovanskem okviru) izrazito kontraproduktivno. Z nasilnim ravnanjem do lokalnega narečja so oblasti govorcem naredile slabo uslugo. Do danes je nastala vr-sta študij o stališčih do narečij v primerjavi s stališči do nadrejenih narodno povezovalnih združujočih knjižnih zvrsti ter o njihovih različnih vlogah, načinu usvajanja in funkcijah. Ne nazadnje je k temu prispevala tudi spremenjena paradigma v jezikoslovju, ko se je pozornost usmerila od jezikovne strukture k rabi jezika. Vendar se postopnost pri uvajanju slovenskega knjižnega jezika v kanale komunikacije uveljavlja šele v novejšem času. Negativne izkušnje z uvajanjem slovenske pravorečne norme so pogoste povsod tam, kjer je narečje ohranilo arhaično, na prvi pogled od knjižnega jezika oddaljeno podobo. S tem vprašanjem so se dokaj uspešno soočili na zahodnem slovenskem etničnem obrobju, zlasti v Beneški Sloveniji⁷. Premike danes opazimo tudi v Porabju, kjer so vsaj v množičnih občilih zabrisali ostro mejo med (dalj časa) edino primerno visoko zvrstjo slovenščine ter je določen del gradiva objavljen v lokalnem narečju, kar spodbuja zanimanje za pisno besedo v slovenskem jeziku sploh. Podmene, da bi takšno postopno vpeljevanje in učenje slovenskega knjižnega jezika s pomočjo domačega narečja v preteklosti prispevalo k ohranitvi narečja pri najmlajših rodovih, saj bi starši doumeli njegovo funkcijo, danes na žalost ne moremo več preveriti, saj večina porabskih prvošolcev prihaja v šolo z zelo šibkim znanjem narečja, v najboljšem primeru z receptivnim znanjem. Učenje slovenskega jezika tako začenjajo brez naravne narečne podlage, torej malodane kot učenje tujega jezika. Mesto prvega, dominantnega jezika, je pri večini že zasedla madžarščina. Skozi

⁷ Zasluge za zasnovno primerne dvojezičnega modela izobraževanja v tej pokrajini, kjer je ob slovenskem knjižnem in italijanskem jeziku upoštevano tudi lokalno narečje, je treba pripisati slovenistom, predvsem prof. dr. Bredi Pogorelec in njeni študentki Živi Gruden, dolgoletni ravnateljici osnovne šole v Špetru Slovenov.

katero jezikovno sredstvo dojemajo življenjsko predmetnost in svet, ni težko uganiti. Težko je razviti lojalnost do knjižnega jezika, če ne dopuščas lojalnosti do domačega narečja.

Zato nekateri raziskovalci govorijo o "psihosocialni tujosti" slovenske zborne zvrsti pri večini govorcev narečnih krajevnih govorov, še posebej v manjšinskih okoljih. Zaradi nepoznavanja in nenavajenosti prihaja do »čustveno, psihosocialno in funkcionalno motenega odnosa do zborne zvrsti« ter do identitetnih težav govorcev (Schellander (1988, 267, Zorčič 2019). Podobno izkušnjo so dobili mnogi govorcev prekmurščine ob stiku knjižno slovenščino, ki jim je v šoli niso približali na primeren način. V določenem obdobju po drugi svetovni vojni, je v šolskih pravilnikih veljala celo prepoved uporabe narečja v šoli, tudi med odmori.

Z vendsko teorijo je bil prekmurski knjižni jezik zlorabljen v politične namene. Implikacije te teorije je v določenih krogih v Prekmurju čutiti še danes. Očitno ta negativni zgodovinski spomin še vedno deluje in se pomisel na prekmurski jezik povezuje s separatističnimi težnjami. Ko se danes govori o prekmurskem jeziku, predvsem o njegovi pisni inačici, namreč marsikje opažam nekakšno nelagodje in težnjo, da bi se prekmurski knjižni jezik zamejilo v diahrono dimenzijo, češ da je prekmurščina že v drugi polovici 19. stoletju, predvsem pa z novimi razmerami po 1. svetovni vojni, z združitvijo Slovencev v novi državi »prešla iz knjižnih v narečne okvire« (Jesenšek, 2000, 302). Kot da v sinhroni navezi ne bi bila več sprejemljiva, kot da razvoj pokrajinske prekmurske različice in njeno usposabljanje za pisno in ustno rabo ne bi bilo oportuno. Jezikovno načrtovanje prekmurskega jezika se je danes omejilo na usposabljanje porabskih govorov za knjižno rabo. Ob tem se na eni strani pozablja na kar obsežno sodobno knjižno produkcijo v knjižni prekmurščini, tudi pesniško, na drugi strani pa na dejstvo, da je tudi porabska pogovorna zvrst s svojima gornjeseniškim in števanovskim govorom del goričkega narečja, ki skupaj z dolinskim in ravenskim tvori prekmurski jezik.

5 Pisker ali lonec

Če se na jezik ozremo s čisto jezikoslovne, systemske strani, ugotovimo, da kljub vsemu naporu, ki ga vlagajo preskriptivisti, jezikovnih zvrsti ni mogoče dosledno/dokončno razmejiti. V bistvu gre za kontinuum med narečji in predpisanim standardom: mnoge oblike, ki pripadajo kakšnemu narečju najdemo v

standardu in obratno. To nazorno pokažejo narečjeslovna raziskovanja, ki beležijo prisotnost in pogostost rabe posameznih zvrstnih oblik na določenem ozemlju. Naš projekt Prekmurski pisker npr. lepo osvetljuje to kontinuiteto med narečnim in standardnim na leksikalni ravni (tabela 1).

Tabela 1: Razlaga izvora besed pisker in lonec

<p>písker <i>-kera</i> m^{lat.} 'olla' (16. stol.), <i>písker</i>, <i>pískerček</i>.</p> <p>Razlaga: Verjetno prevzeto iz srvnem. <i>phister</i>, <i>phistrine</i> 'pekarna', kar je izposojeno iz lat. <i>pistrina</i> v enakem pomenu. Če je razlaga pravilna, je pomenski razvoj potekal 'pekarna' > *'peč (za peko kruha)' > *'pekač (za peko kruha)' > 'lonec'. Narečno sloven. namreč <i>písker</i> pomeni tudi 'peč za žganje apna' (M. S. pri Be III, 41).</p>	<p>lónec <i>-nca</i> m^{lat.} 'olla, vas' (16. stol.), <i>lónček</i>, <i>lončár</i>, <i>lončárstvo</i>, <i>lončén</i>.</p> <p>Razlaga: Enako je cslovan. <i>loněc</i> 'lonec', hrv., srb. <i>lonac</i> v enakem pomenu. Pslovan. *<i>loněc</i> 'glinen lonec, glinena skleda' etimološko ni dokončno pojasnjeno. Morda je sorodno gr. <i>lenós</i> 'leseno korito', stnord. <i>lón</i> 'luža'. Druga možnost je primerjava lat. <i>lanx</i> 'skleda', gr. <i>lekís</i>, <i>lakánē</i> 'skleda' in izvajanje iz ide. baze *<i>h₁el-ek-</i> 'kriviti' (Be II, 149 s., ES XVI, 35, Ber I, 734, Fr II, 117).</p>
---	---

Vir: Slovenski etimološki slovar

»Poimenovanje pisker (v SSKJ je označeno kot neknjižno, pogovorno op. ANL) je razširjeno po celotnem Prekmurju, pa tudi onstran meje, v slovenskih govorih v Porabju na Madžarskem in v avstrijskem Radgonskem kotu. Glede današnje rabe je zanimiva ugotovitev, da je pojavnost različice pisker dokaj jasno razmejena glede na tri prekmurske govore: pogosta je na Ravenskem in predvsem na Goričkem, na Dolinskem pa je pogostejše v rabi 'lonec'. Ali je to mogoče pripisati ohlapnejšemu stiku z nemščino, ali kakšnemu drugemu sociolingvističnemu razlogu, bi bilo treba še raziskati.« (Nečak Lük 2021, 13). Še več pogovorna oblika pisker je pogostejša v severovzhodnih in osrednjem predelu Slovenije, medtem ko proti zahodu prevladuje lonec (slika 2).

Nove zaveze kot tudi na izročilo pisne in ustne rabe dokaj enotne in prepoznavne oblike jezika, ki ni enak ne osrednji slovenščini ne sosednji kajkavščini. Z družbenojezikoslovnega zornega kota torej imamo opravka z jezikom.« (Greenberg 2017,65). Takšnemu stališču pritrjujejo tudi druga novejša raziskovanja, ki prekmurščino zaradi njene pisne inačice označujejo kot »mikrojezik« (»minijezik«) (Kamusella, 2021, str.61).

Spraševanje, ali danes lahko govorimo o prekmurskem jeziku, je tako, vsaj po mojem mnenju, odveč.

Literatura in viri

- Anderson, B. R. (2007). Zamišljene skupnosti. O izvoru in širjenju nacionalizma. Studia Humanitatis, Ljubljana.
- Bourdieu, P. (2012). Ökonomisches Kapital, kulturelles Kapital, soziales Kapital. Handbuch Bildungs- und Erziehungssoziologie, 229.
- De Saussure, F. (1916). Course in General Linguistics. Charles Bally, Albert Sechehayes (ur.). New York, Toronto: McGraw-Hill 1966.
- Greenberg M. L., (2016). Pavlov Vend nyelvtan in prekmurščina kot slovanski jezik. V: Avgust Pavel med Slovenci, Madžari in Avstrijci. August Pavel among the Slovenians, Hungarians and Austrians. Ed. by: Marko Jesenšek (= Zora 120), pp. 65-71. Maribor: Zora.
- Grgič, M., (2016). Jezik: sistem, sredstvo in simbol Identiteta in ideologija med Slovenci v Italiji. Slori - Slovik, Trst - Gorica
- Jesenšek, M., (2000). Stične točke pri oblikovanju slovaškega in prekmurskega knjižnega jezika, Jezik in slovstvo Letnik XLVI, Ljubljana 2000/7-8
- Just, F. (2021). Poezija prekmurskih Slovencev do leta 1919 in verzno oblikovanje v njej. Darja Pavlič (ur.): Slovenska poezija. Obdobja 40. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2021. <https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-40/> © Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Kamusella, T. (2021). Politics and the Slavic Languages. Routledge Histories of Central and Eastern Europe. Routledge, London&New York.
- Labov, W.(1971). The study of language and in its social context. V: Fishman J. (ed.): Advances in the Sociology of Language, 1971, 1. 152–216.
- Nečak Lük, A. (2002). Sociolingvistična podoba Železne Kaple - Bele. V: Nečak Lük, A. in drugi (ur.), Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru 3: občina Železna Kapla - Bela / Eisenkappel - Vellach. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Nečak Lük, A. (2018). Skica za sociolingvistično podobo Prekmurja. V: Nečakov zbornik. Procesi, teme, dogodki iz 19. in 20. stoletja. Ajlec, K., Balkovec, B., Repe, B: (ur.). Historia 25, Ljubljana: Oddelek za zgodovino FF UL, 779-799.

Prekmurski pisker, A muravidčki cserépfazék, Calderone del Prekmurje, Der Prekmurje Tontopf, Prekmurski pisker, The Prekmurje Pot (2021). Nečak Lük, A. (ur.), Zadruga Žitek, Če-pinci/ Šalovci.

Sapir, E. (1933). »Language«. Encyclopaedia of the Social Sciences, (New York), 9:155 – 169.

Schellander, A. (1988). Sodobni slovenski jezik na Koroškem: Vprašanja govornega spo-razumevanja, jezikovnega znanja in jezikovne rabe v dvojezični situaciji. In Boris Pa-ternu & Franc Jakopin (Eds.), Sodobni slovenski jezik, književnost in kultura (pp. 261-275). Ljubljana: Filozofska Fakulteta.

Veiter, T. (1970). Das Recht der Volksgruppen und Sprachminderheiten in Österreich, W. Braumüller.

Zorčič, S. (2019). Linguistic habitus, different capitals and the identity of bilingual youth: the case of Austrian Carinthia, January 2019, Journal of Multilingual and Multicultural Development 40(9):787-800.